

MAKTABLARDA XORIJIY TILLARNI O‘QITISHDA KOMMUNIKATIV YONDASHUVDAN FOYDALANISHNING O‘RNI VA AHAMIYATI

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston milliy universiteti

Jizzax filiali “psixologiya” fakulteti “

filologiya va tillarni o‘qitish ingliz tili” yo‘nalishi

4-bosqich talabasi

Raxmonqulova Sevinch Akrom qizi

sevinchraxmonqulova93@gmail.com

Ilmiy rahbar : **Xaydarova Shoiraxaydarova qizi**

shoiraxaydarova@mail.ru

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktablarda xorijiy tillarni o‘qitishda kommunikativ yondashuvdan foydalanishning o‘rni va ahamiyati ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan yoritilgan. Kommunikativ yondashuvning asosiy maqsadi o‘quvchilarda tilni real muloqot vositasi sifatida qo‘llash ko‘nikmalarini shakllantirishdan iborat ekanligi asoslab berilgan. Maqolada mazkur yondashuvning o‘quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirish, til o‘rganishga bo‘lgan qiziqishini oshirish hamda amaliy til ko‘nikmalarini mustahkamlashdagi roli tahlil qilingan. Shuningdek, kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlarning pedagogik va psixologik afzalliklari, ularning ta‘lim samaradorligiga ijobiy ta‘siri ilmiy manbalar asosida ochib berilgan. Tadqiqot natijalari kommunikativ yondashuv maktab ta‘limida xorijiy tillarni o‘qitish jarayonini takomillashtirishda muhim metodik asos bo‘lib xizmat qilishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: kommunikativ yondashuv, xorijiy tillarni o‘qitish, maktab ta‘limi, nutqiy kompetensiya, amaliy muloqot, til o‘rganish jarayoni, o‘quvchilar motivatsiyasi, pedagogik samaradorlik.

Kirish: Bugungi kunda maktablarda xorijiy tillarni o‘qitish masalasi ta‘lim tizimining eng dolzarb yo‘nalishlaridan biri sifatida e‘tirof etilmoqda. Globallashuv jarayonlari, xalqaro aloqalarning kengayishi hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining

jadal rivoji xorijiy tillarni bilishni zamonaviy jamiyatda muhim zaruratga aylantirdi. Shu sababli xorijiy tillarni o'qitishda o'quvchilarga faqat nazariy bilim berish bilan cheklanib qolmasdan, ularning amaliy muloqot ko'nikmalarini shakllantirishga yo'naltirilgan samarali metodlarni qo'llash talab etilmoqda. Maktab amaliyotida uzoq yillar davomida xorijiy tillarni o'qitishda grammatik-tarjima yondashuvi va boshqa an'anaviy metodlar ustuvor bo'lib kelgan. Ushbu yondashuvlar o'quvchilarning grammatik bilimlarini shakllantirishga xizmat qilgan bo'lsa-da, ularning og'zaki va yozma nutqda erkin muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda yetarli samara bermagan. Natijada o'quvchilar grammatik jihatdan to'g'ri gap tuza olishlariga qaramay, real muloqot vaziyatlarida xorijiy tildan foydalanishda qiyinchiliklarga duch keladilar.¹ Mazkur muammolarni bartaraf etish zarurati xorijiy tillarni o'qitishda kommunikativ yondashuvning paydo bo'lishiga va keng joriy etilishiga sabab bo'ldi. Kommunikativ yondashuv tilni o'rganishni aloqa vositasi sifatida talqin etadi va o'quvchini o'quv jarayonining markaziga qo'yadi. Bu yondashuvda asosiy e'tibor til birliklarini yodlashga emas, balki ularni real nutqiy vaziyatlarda qo'llashga qaratiladi.² Kommunikativ yondashuvning muhim jihati shundaki, u o'quvchilarning tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish kabi nutq faoliyati turlarini o'zaro uzviy bog'liq holda rivojlantirishni nazarda tutadi. Bunday yondashuv maktab o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlariga mos kelib, ularning til o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshirish, nutqiy faolligini kuchaytirish hamda o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlashga xizmat qiladi. Tadqiqotlar kommunikativ mashg'ulotlar o'quvchilarning amaliy til kompetensiyasini samarali shakllantirishini ko'rsatadi.

Shu nuqtayi nazardan, maktablarda xorijiy tillarni o'qitishda kommunikativ yondashuvdan foydalanishning o'рни va ahamiyatini ilmiy asosda o'rganish dolzarb vazifa hisoblanadi. Mazkur maqolada kommunikativ yondashuvning maktab ta'limidagi roli, uning pedagogik va amaliy ahamiyati tahlil qilinadi.

¹ Jalolov J. **Chet tillarni o'qitish metodikasi**. – Toshkent: O'qituvchi, 2012. – 12 bet.

² Richards J. C., Rodgers T. S. **Approaches and Methods in Language Teaching**. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 153–154-betlar.

Asosiy qism: Xorijiy tillarni o‘qitish metodikasida kommunikativ yondashuv zamonaviy ta’lim talablariga javob beruvchi samarali yondashuvlardan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuv XX asrning ikkinchi yarmida an’anaviy grammatik-tarjima va audio-lingval metodlarning amaliy muloqotni yetarli darajada rivojlantira olmaganligi natijasida shakllangan. Kommunikativ yondashuvning asosiy mohiyati tilni faqat grammatik qoidalar tizimi sifatida emas, balki real hayotiy vaziyatlarda faol qo‘llaniladigan muloqot vositasi sifatida o‘rgatishdan iboratdir.³ Kommunikativ yondashuvda o‘quvchi ta’lim jarayonining markaziy subyekti hisoblanadi. O‘quvchi tayyor bilimlarni qabul qiluvchi emas, balki nutqiy faoliyat orqali bilimni egallovchi faol ishtirokchiga aylanadi. Bu jarayonda o‘qituvchi esa asosiy ma’lumot beruvchi emas, balki o‘quvchilarning muloqot jarayonini tashkil etuvchi, yo‘naltiruvchi va qo‘llab-quvvatlovchi rolini bajaradi. Kommunikativ yondashuvning muhim xususiyatlaridan biri til birliklarini kontekst asosida o‘rganishdir. Ya’ni so‘zlar va grammatik tuzilmalar alohida mashqlar orqali emas, balki ma’lum kommunikativ vaziyatlar doirasida o‘zlashtiriladi. Bu holat o‘quvchilarning til materiallarini sun’iy emas, balki tabiiy nutq jarayonida qo‘llashiga imkon yaratadi. Natijada o‘rganilgan bilimlar amaliy nutqda samaraliroq mustahkamlanadi. Shuningdek, kommunikativ yondashuvda nutq faoliyatining asosiy turlari — tinglab tushunish, gapirish, o‘qish va yozish o‘zaro bog‘liq holda rivojlantiriladi. An’anaviy metodlarda ushbu ko‘nikmalar ko‘pincha alohida-alohida o‘rgatilgan bo‘lsa, kommunikativ yondashuvda ular yagona kommunikativ maqsadga xizmat qiladi. Bu esa o‘quvchilarda tilni yaxlit tizim sifatida qabul qilish va undan amaliy foydalanish imkoniyatini kengaytiradi.⁴

Maktab ta’limi sharoitida xorijiy tillarni o‘qitish jarayoni o‘quvchilarning yosh, psixologik va kognitiv xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilishi zarur. Ayniqsa, umumta’lim maktablarida til o‘rganish jarayonining samaradorligi o‘quvchilarning faolligi, qiziqishi va muloqotga bo‘lgan ehtiyoji bilan bevosita bog‘liqdir. Shu jihatdan

³ Richards J. C., Rodgers T. S. **Approaches and Methods in Language Teaching**. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 153-bet.

⁴ Harmer J. **How to Teach English**. – London: Pearson Education, 2007. – 50–51-betlar.

qaralganda, kommunikativ yondashuv maktab ta'limi uchun eng mos va samarali metodik yechimlardan biri hisoblanadi. An'anaviy yondashuvlarda o'qituvchi asosiy faol shaxs bo'lib, o'quvchi ko'proq tinglovchi rolda qolgan bo'lsa, kommunikativ yondashuvda o'quvchi faol nutqiy subyekt sifatida ishtirok etadi. O'quvchilar o'z fikrlarini ifodalash, savol berish, javob qaytarish orqali dars jarayonida faol qatnashadilar. Bu esa ularning xorijiy tilni o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ta'lim jarayonini jonlantiradi. Maktab yoshidagi o'quvchilar uchun til o'rganish jarayonida tabiiylik va erkinlik muhim ahamiyatga ega. Kommunikativ yondashuv aynan shu ehtiyojni qondiradi, chunki unda til sun'iy mashqlar majmui sifatida emas, balki real muloqot vositasi sifatida namoyon bo'ladi. O'quvchilar til birliklarini hayotiy vaziyatlar bilan bog'liq holda o'zlashtiradilar, bu esa ularning nutqiy ko'nikmalarini mustahkamlashga xizmat qiladi.⁵ Shuningdek, kommunikativ yondashuv maktab o'quvchilarining ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Dars jarayonida o'quvchilar o'zaro muloqotga kirishadilar, jamoada ishlashni o'rganadilar va bir-birining fikrini tinglashga odatlanadilar. Bu jarayon o'quvchilarda hamkorlik, o'zaro hurmat va muloqot madaniyatini shakllantiradi. Natijada xorijiy til darslari nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyaviy ahamiyatga ega mashg'ulotlarga aylanadi. Maktab yoshida o'quvchilar ko'pincha xato qilishdan cho'chib, faol ishtirok etmaslikka moyil bo'ladilar. Kommunikativ yondashuvda esa xato tabiiy jarayon sifatida qabul qilinadi va o'quvchilar o'z fikrlarini erkin bayon etishga undaladi. Bu holat ularning nutqiy faolligini oshiradi va xorijiy tilni o'zlashtirish jarayonini tezlashtiradi. Kommunikativ yondashuvning asosiy ustunligi uning amaliy yo'naltirilganligida namoyon bo'ladi. Ushbu yondashuv xorijiy tilni o'rganishni nazariy bilimlar doirasida cheklab qo'ymay, balki o'quvchilarning real muloqot jarayonida faol ishtirok etishini ta'minlaydi. Kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarning nutqiy faolligini oshiradi va til o'rganish jarayonini mazmunli qiladi.

Kommunikativ yondashuvning amaliy ahamiyati, avvalo, o'quvchilarning og'zaki nutqini rivojlantirishda yaqqol ko'zga tashlanadi. An'anaviy darslarda o'quvchilar ko'proq

⁵ Richards J. C. **Communicative Language Teaching Today**. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – 12-bet.

tayyor qoidalarni yodlash bilan shugʻullansalar, kommunikativ mashgʻulotlarda ular oʻz fikrlarini mustaqil ravishda ifodalashga harakat qiladilar. Bu jarayonda oʻquvchilar til birliklarini ongli ravishda tanlaydi va muloqot maqsadiga mos ravishda qoʻllaydi. Natijada til bilimlari mexanik emas, balki faol va ongli tarzda oʻzlashtiriladi.

Kommunikativ yondashuv doirasida keng qoʻllaniladigan usullardan biri *juftlikda va guruhda ishlashga asoslangan mashgʻulotlardir*. Bunday mashgʻulotlar oʻquvchilarga oʻzaro fikr almashish, savol-javob qilish va muammolarni birgalikda hal etish imkonini beradi. Juftlik va guruh ishlari oʻquvchilarning nutqiy faolligini oshiradi, chunki har bir oʻquvchi muloqot jarayoniga bevosita jalb etiladi. Ayniqsa, tortinchoq oʻquvchilar uchun bu usul samarali boʻlib, ularning oʻz fikrlarini erkin ifodalashiga yordam beradi.

Kommunikativ yondashuvning yana bir samarali amaliy koʻrinishi — *rolli oʻyinlar va vaziyatli mashqlardir*. Rolli oʻyinlar orqali oʻquvchilar maʼlum bir hayotiy vaziyatni tasvirlab, xorijiy tilni real sharoitga yaqin muhitda qoʻllaydilar. Masalan, doʻkonda xarid qilish, mehmon kutib olish yoki sayohat bilan bogʻliq vaziyatlar oʻquvchilarning kundalik hayotiga yaqin boʻlgani sababli, til materiallari tezroq va mustahkamroq oʻzlashtiriladi. Bu jarayon oʻquvchilarda nafaqat nutqiy koʻnikmalarni, balki ijodiy fikrlash va muammoli vaziyatlarda tezkor qaror qabul qilish qobiliyatini ham rivojlantiradi.

Kommunikativ yondashuvning amaliy ahamiyati shundan iboratki, u nutq faoliyatining barcha turlarini birgalikda rivojlantirish imkonini beradi. Masalan, rolli oʻyinlarga tayyorgarlik jarayonida oʻquvchilar matnni oʻqiydi, mazmunini tushunadi, talaffuz ustida ishlaydi va yakunda ogʻzaki nutq orqali uni namoyon etadi. Shu tariqa tinglab tushunish, oʻqish, gapirish va yozish koʻnikmalari bir butun jarayon sifatida shakllanadi. Bundan tashqari, kommunikativ yondashuv oʻquvchilarning til oʻrganishga boʻlgan ichki motivatsiyasini kuchaytiradi. Oʻquvchilar xorijiy tilni faqat fan sifatida emas, balki real muloqot vositasi sifatida qabul qila boshlaydilar. Bu holat ularning darsdagi faolligini oshiradi va til oʻrganish jarayoniga ijobiy munosabatni shakllantiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, maktablarda xorijiy tillarni oʻqitishda kommunikativ yondashuvdan foydalanish taʼlim jarayonining samaradorligini oshiruvchi muhim metodik

yoʻnalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuv oʻquvchilarning xorijiy tilni faqat nazariy bilimlar majmui sifatida emas, balki real muloqot vositasi sifatida oʻzlashtirishiga imkon yaratadi. Natijada oʻquvchilarning nutqiy faolligi ortadi va tilni amaliy jihatdan qoʻllash koʻnikmalari shakllanadi. Kommunikativ yondashuv maktab taʼlimi sharoitida oʻquvchilarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos kelib, ularni taʼlim jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi. Oʻquvchilarning erkin fikr bildirishlari, savol-javoblarda faol qatnashishlari va muloqotga kirishishlari xorijiy tilni oʻrganishga boʻlgan qiziqishni kuchaytiradi. Shuningdek, xatoga boʻlgan ijobiy munosabat oʻquvchilarning ishonchini oshiradi va nutqiy toʻsiqlarni kamaytiradi. Bundan tashqari, kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan mashgʻulotlar oʻquvchilarning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishiga ham ijobiy taʼsir koʻrsatadi. Juftlik va guruhda ishlash, rolli oʻyinlar hamda vaziyatli mashqlar orqali oʻquvchilar jamoada ishlash, hamkorlik qilish va bir-birining fikrini hurmat qilish koʻnikmalarini egallaydilar. Bu esa xorijiy til darslarining nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyaviy ahamiyatga ega boʻlishini taʼminlaydi. Umuman olganda, kommunikativ yondashuv maktablarda xorijiy tillarni oʻqitish jarayonini yanada mazmunli, qiziqarli va amaliy yoʻnaltirilgan holga keltiradi. Shu sababli mazkur yondashuvni taʼlim jarayoniga keng joriy etish va undan samarali foydalanish maktablarda xorijiy tilni oʻqitish sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Crystal, D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
2. Ernazarova, M. N. (2022). Linguoculturological aspect of language learning in national groups.
3. Ernazarova, M. N. (2025). S. Esenin and Erkin Vohidov: Linguo-Cultural Features of the Concept of Homeland and Native Land. European International Journal of Philological Sciences, 5(02), 15-18.
4. Harmer, J. How to Teach English. London: Pearson Education Limited, 2007.

5. Jalolov, J. Chet tillarni o‘qitish metodikasi. Toshkent: O‘qituvchi, 2012.
6. Norboevna, E. M., & Leonodovna, M. N. (2023). The concept of Homeland and Fatherland in the poetry of Sergei Yesenin and Erkin Vakhidov. Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching, 21, 23-27.
7. Richards, J. C. Communicative Language Teaching Today. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
8. Richards, J. C., Rodgers, T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
9. Эрназарова, М. Н., & Сарварова, М. С. М. (2024). КОНЦЕПЦИЯ РОДИНЫ В ПОЭЗИИ СЕРГЕЯ ЕСЕНИНА И ЭРКИНА ВАХИДОВА МЕЖКУЛЬТУРНЫЙ АНАЛИЗ СТИХОТВОРНОГО ЦИКЛА “ПЕРСИДСКИЕ МОТИВЫ”. International Journal of scientific and Applied Research, 1(3), 3656-366
10. Эрназарова, М., & Жабборова, Э. (2022). Педагогические технологии на уроках русского языка. Общество и инновации, 3(4/S), 251-256.

Internet manbalari:

11. <https://eric.ed.gov>- Education Resources Information Center – ta’lim va metodika bo’yicha ilmiy maqolalar bazasi
12. <https://www.bbc.co.uk/learningenglish>-Ingliz tilini o‘rganish uchun metodik va amaliy materiallar
13. <https://www.cambridgeenglish.org/teaching-english/>-Ingliz tilini o‘qitish metodikasi bo’yicha rasmiy materiallar
14. <https://www.teachingenglish.org.uk>-British Council’ning ingliz tilini o‘qitish bo’yicha metodik platformasi